

ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმათა სწავლება

თურქულენოვან ჯგუფებში

ახალი ენის შესწავლა ყოველთვის გულისხმობს მშობლიურსა და შესასწავლ ენებში მსგავსებისა და განსხვავების დანახვას. რაც მეტია მსგავსება, მით უფრო ადვილი ხდება მეორე ენის ათვისება. რაც მეტია განსხვავება, აუცილებელია გამოიძებნოს ისეთი მეთოდები, ხერხები, რომლებიც ახალი ენის შემსწავლელს გაუადვილებს საკითხის გაგებას, თან ისე, რომ სწავლების პროცესი რაც შეიძლება მარტივი იყოს და სახალისოც. ამასთან, აუცილებელია ენათა სპეციფიკის გათვალისწინებაც.

არაქართულენოვან ჯგუფებში მუშაობისას არსებითი სახელების შესწავლის პარალელურად ყურადღებას ვამახვილებთ ზედსართავ სახელზე, როგორც საგნის ნიშან-თვისების აღმნიშვნელ სიტყვაზე. სულიერ და უსულო სახელთა დახასიათება სწორედ ზედსართავი სახელით ხდება. საგნები ერთმანეთისაგან განსხვავდება ზომის, სიდიდის, ფერის, გემოს და სხვათა მიხედვით. ზედსართავი სახელების სწავლება ეფექტურია ანტონიმური წყვილებით. „თუ ზედსართავებს თემატურად დავალაგებთ და ანტონიმური კლასიფიკაციის პრინციპებს დავეყრდნობით, მივიღებთ დადებითი და უარყოფითი ველის მქონე ზედსართავ სახელებს. ლექსიკის შევსება უნდა მოხდეს ანტონიმური და კომპარატიული ფორმატით“ (მახაროზლიძე, 2007: 44).

ზედსართავი სახელით გამოხატული ნიშან-თვისება სხვადასხვა ოდენობისაა, სხვადასხვა ხარისხისაა.

„ხარისხისა ჰქვია ისეთ სახელს, რომელიც საგნის ნიშანს გვიჩვენებს მეტი ან ნაკლები ოდენობით. ეს მეტ-ნაკლებობა დამყარებულია ძირეულისა და წარმოქმნილის შედარებაზე“ (შანიძე, 1980:140).

თურქულენოვან ჯგუფებში ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმების სწავლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია.

ჩვენი მიზანია, ენის შემსწავლელებს ყურადღება გავამახვილებინოთ ხარისხის ფორმათა განსხვავებულ ოდენობებზე, როგორცაა: **მოდოდო-დიდი-უდიდესი... კარგი- უფრო კარგი – ძალიან კარგი...**

ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმათა სწავლებამდე, რასაკვირველია, აუცილებელია ლექსიკის გამდიდრება. მხედველობაში გვაქვს როგორც ცალკე მდგომი ზედსართავების სწავლება, ისე არსებითი სახელების დახასიათება რაიმე ნიშნის მიხედვით. ამ ფუნქციას ზედსართავი სახელი ასრულებს. მასწავლებლის მიერ არავერბალურ საშუალებათა გამოყენება (სქემები, ფორმები, სურათები, ვიზუალური მასალა...) ეხმარება ენის შემსწავლელებს ძირეულ და ნაწარმოებ ფორმათა დანახვაში.

როგორც ქართულ, ისე თურქულ ენებში ზედსართავ სახელს ხარისხის სამი ფორმა აქვს: დადებითი, ოდნაობითი და უფროობითი/აღმატებითი, მაგრამ განსხვავებულია გამოხატვის საშუალებები.

ქართულში ხარისხი გადმოიცემა ორგვარად: **ორგანულად**, სპეციალური აფიქსებით გაფორმებული: დიდ-ი; **მო-დიდ-ო**; **უ-დიდ-ეს-ი** და **აღწერითად**, რაც გულისხმობს: ა) სხვა სიტყვების გამოყენებას (**ოდნავ დიდი**; **ძალიან დიდი**; **ყველაზე დიდი**; **მეტად ლამაზი...** ბ) ფუძის გაორკეცებას (**მაღალ-მაღალი**, **შავ-შავი...**).

ოდნაობითი ხარისხის ფორმა საგნის ნიშან-თვისებას გამოხატავს დადებითთან შედარებით ნაკლები ოდენობით.

„ორგანული წარმოება გრამატიკული ფორმაა – სპეციალური აფიქსით გაფორმებული... აღწერითისთვის გამოყენებულია სხვა სიტყვები... აღწერითი წარმოება ხარისხის გრამატიკულ ფორმად არ მიიჩნევა“ (ფეიქრიშვილი, სალინაძე, 2014: 117).

მსგავსად ქართულისა, თურქულში „ოდნაობითი ხარისხის გამომხატველი ზედსართავი სახელები იწარმოება დადებითი ხარისხის ზედსართავი სახელებისაგან...“ (კვანტალიანი, ჯანაშია, 2009: 61). განსხვავებაა ის, რომ ხარისხის ამ ფორმას აწარმოებს სუფიქსები: - **ça**, -**çe** , - **ca**, -**ce**, -**çık**, -**çik**, -**çuk**, -**çük** (sıcak ცხელი – sıcak-**ça** ოდნავ ცხელი; büyük დიდი – büyük-**çe** ოდნავ დიდი; kara შავი – kara-**ca** მოშავო, შავ-შავი; serin გრილი– serin-**ce** საკმაოდ გრილი; küçük პატარა – küçü-**cük** საკმაოდ პატარა...).

მსგავსია და უფრო მეტად განსხვავებული აღმატებითი ხარისხის ფორმები. ამ შემთხვევაში თურქული რამდენიმე ხერხს იყენებს, უპირატესობა ენიჭება აღწერით წარმოებას:

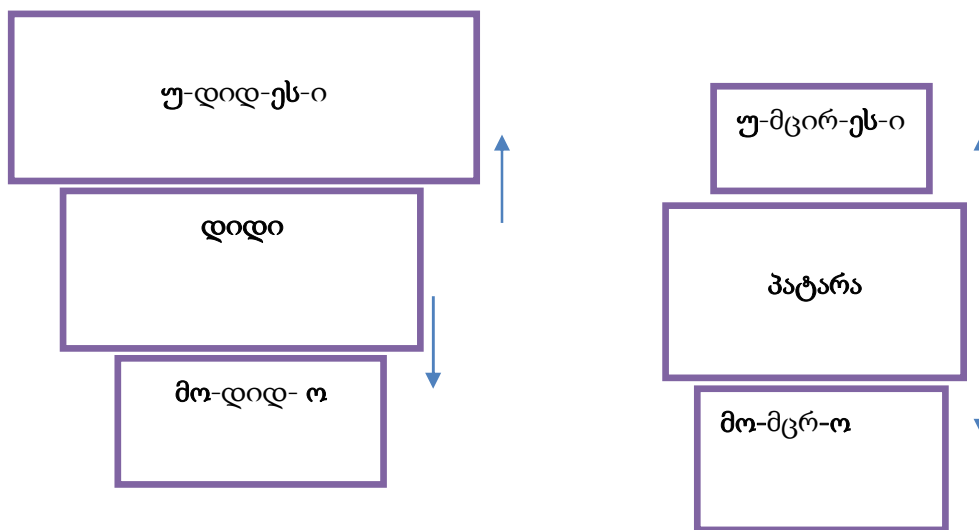
- 1) თავსართი **en**: güzel ლამაზი – **en** guzel ყველაზე ლამაზი, ულამაზესი.
- 2) ფუძის ნაწილობრივი გამეორება: Temiz სუფთა – **te-r-temiz** უსუფთავესი.
- 3) ფუძის სრული გამეორება: **Sarı-sarı** elmalar ყვითელ-ყვითელი ვაშლები.
- 4) რედუქლირებულ ფუძეთა შორის კითხვითი ნაწილაკის ჩართვა: **güzel mi güzel** bir kız ულამაზესი გოგო.

მაშასადამე, როგორც ქართულში, ისე თურქულში შესაძლებელია ძირეული ფორმის პარალელურად გადმოვცეთ ისეთი ოდენობა, რომელიც რამდენადმე დიდია ან ნაკლებია დადებითზე, ანუ ძირეულზე, რასაც ვერ ვიტყვით სხვა ენებზე. ზოგიერთ ენას შეუძლია გადმოსცეს მხოლოდ დადებითი და აღმატებითი ფორმები.

<p style="text-align: center;">ორგანული წარმოება ქართულში პრეფიქს-სუფიქსური</p>	<p style="text-align: center;">ორგანული წარმოება თურქულში სუფიქსური</p>
<p style="text-align: center;">ოდნობითი ხარისხი: მო-ო</p> <p>დიდი –მო-დიდ-ო</p> <p>პატარა – მო-მცრ-ო</p> <p>ცხელი – მო-ცხელ-ო</p> <p>თეთრი – მო-თეთრ-ო</p> <p>მაღალი– მო-მაღლ -ო</p>	<p style="text-align: center;">ოდნობითი ხარისხი: -ça -çe</p> <p>Büyük – büyük- çe</p> <p>Sıcak – sıcak- ça</p> <p>Beyaz – beyaz - ça</p> <p>Uzun – uzun- çe</p>
<p style="text-align: center;">უფროობითი ხარისხი: უ-ეს</p> <p>დიდი–უ-დიდ-ეს-ი</p> <p>პატარა– უ-მცირ-ეს-ი</p> <p>თეთრი – უ-თეთრ-ეს-ი</p> <p>მაღალი – უ-მაღლ-ეს-ი</p>	<p style="text-align: center;">აღმატებითი ხარისხისთვის</p> <p>თურქული აღწერით წარმოებას იყენებს.</p> <p style="text-align: center;">guzel – en guzel ლამაზი– ყველაზე ლამაზი</p> <p style="text-align: center;">Temiz–ter-temiz სუფთა–</p>

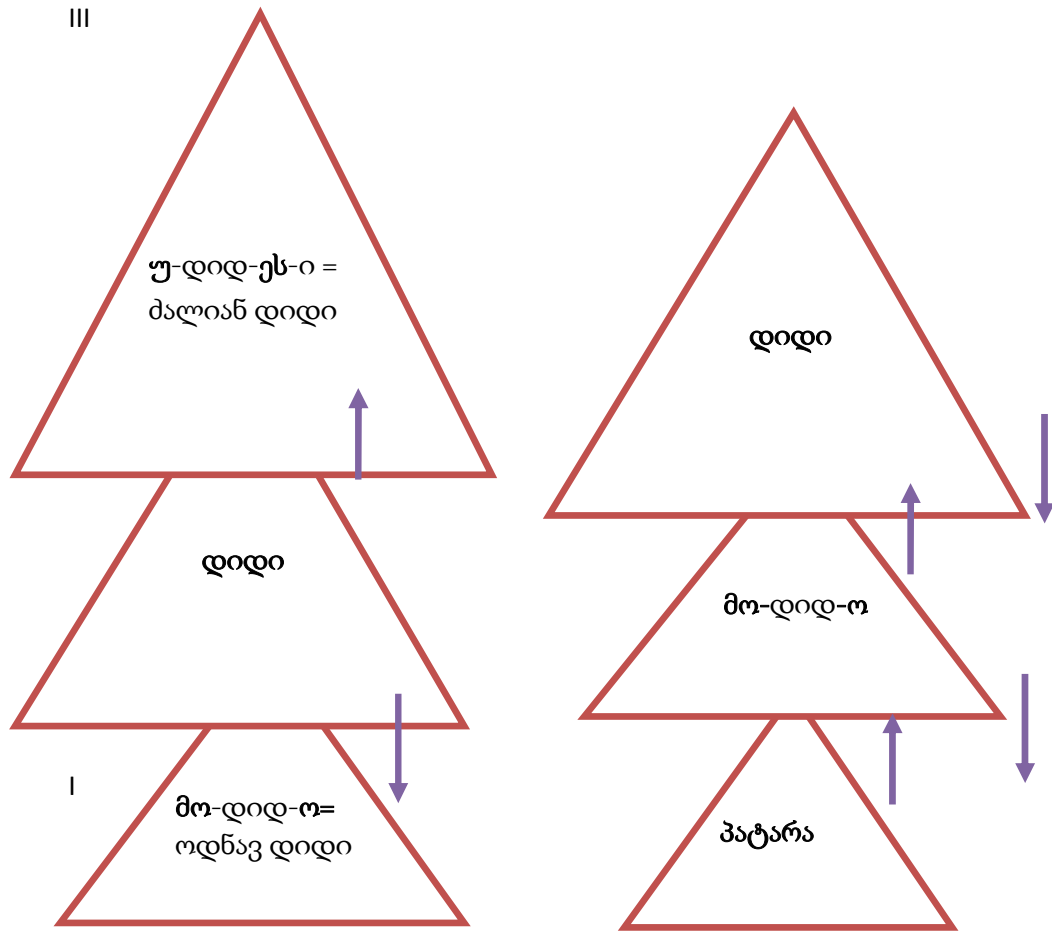
	უსუფთავესი Sarı-sarı elmalar ყვითელ-ყვითელი ვაშლები güzel mi güzel bir kız ულამაზესი გოგო
--	---

ხარისხის ფორმათა სწავლების დროს აქტიურად ვიყენებთ და ეფექტურიცაა არავერბალური საშუალებების, კერძოდ, ფორმების, ხელის მოძრაობით განსხვავებული ოდენობის ჩვენება.

რახან თურქულ ენაში ოდნობითი ხარისხის გამომხატველი ზედსართავი სახელები იწარმოება ორგანულად, მაგრამ, განსხვავებით ქართულისაგან, სუფიქსების საშუალებით, სწავლების პირველ ეტაპზე უპირატესობას ვანიჭებთ **აღწერით** წარმოებას. ასეთი წარმოება დამახასიათებელია ორივე ენისთვის. ენის შემსწავლელებს უფრო ეადვილებათ ანტონიმური წყვილების გამოყენებით ხარისხის ფორმათა გამიჯვნა. ამ დროს მათ უკვე იციან ანტონიმური წყვილები: **კარგი და ცუდი, დიდი და პატარა, ახალი და ძველი** და ა. შ. ოდნობითი ხარისხის საწარმოებლად ვიყენებთ **ოდნავ / ცოტა / უფრო** სიტყვებს, უფროობითი ხარისხისთვის კი – **ძალიან / ყველაზე**-ს. მაგალითად:

- დიდი — უფრო დიდი — ძალიან დიდი / ყველაზე დიდი
- პატარა — ოდნავ პატარა — ძალიან პატარა / ყველაზე პატარა
- კარგი — უფრო კარგი — ძალიან კარგი / ყველაზე კარგი

შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ენის შესწავლის საწყის ეტაპზე ლექსიკური მარაგის შევსება არსებით სახელთან ერთად ყველაზე მეტად სწორედ ზედსართავი სახელებით ხდება. ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმათა სწავლება არაქართულენოვანებს ეხმარება როგორც ლექსიკური მარაგის გამდიდრებაში, ასევე განსხვავებული სემანტიკური ველის ოდენობათა გაგებაში. ამ მიმართებით, ვერბალურ საშუალებებთან ერთად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება არავერბალურ საშუალებებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

კვანტალიანი ელიტა, ჯანაშია ნანა, „თურქული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელო“, გამომც. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი. 2009;

მახარობლიძე თამარ, „ქართული-როგორც მეორე ენა: სახელთა სწავლებისათვის არაქართულ სკოლებში“, თბილისი. 2007;

ფეიქრიშვილი ჟუჟუნა, სალინაძე რუსუდან, „ქართული ენა, ფონეტიკა, მორფოლოგია“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი. 2014;

შანიძე აკაკი, თხზულებანი III, „ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები“, თბილისი. 1980.

Maia Kikvadze

Batumi Shota Rustaveli State University

Teaching the forms of degrees of the Adjectives in Turkish-speaking groups

Learning a new language always involves the process of distinguishing the similarities and differences in native language and languages of study. The more similarity is in the languages, the easier it is to use the second language. In addition, it is necessary to take into account the specifications of languages.

While working in non-Georgian speaking groups, during the process of teaching the noun we focus on the adjective as the word indicating the subject matter. The characteristic feature of the adjective denotes different quantity and quality.

There are three degrees of comparison in both languages: the positive, the comparative, the superlative but the means of expression are different.

The quality in Georgian language is transferred in two ways: inherent, formed by special affixes: (did-i big; mo-did-o bigger; u-did-es-i biggest) and descriptive : a) use of other words (odnav didi slightly big; dzalian didi very big =the biggest; metad lamazi very beautiful.... b) stem doubling (maghal-maghali tall ; shav-shavi black).

The different situation is in Turkish language. The comparative degree of the adjectives is inherent and formed only by the suffixes: - ça, -çe , - ca, -ce, -çık, -çik,

-çuk, -çük (sıcak hot – sıcak-ça hotter; büyük big – büyük-çe bigger; kara black – kara-ca black; serin cool– serin-ce cooler; küçük little – küçü-cük less...).

The similarities and differences are met in the superlative forms. Some ways of descriptive formation are used in Turkish language:

1) **en** prefix: güzel beautiful – **en** güzel the most beautiful.

2) partial repeating of the stem : Temiz clean – **te-r-temiz** the cleanest

3) repeating the full stem: **Sarı-sarı** elmalar yellow-yellow apples.

4) insert the interrogative particle between the reduplicated stem: **güzel mi güzel** bir kız the most beautiful girl.

In the presented paper the methods of teaching the forms of degrees of the adjectives are emphasized, distinguishing the similarities and differences in native and Turkish languages .